

UDK 27-789-33-584-475.2-786-762

Pregledni članak

Primljeno: 20. 10. 2008.

Prihvaćeno: 21. 1. 2009.

BITNI POKAZATELJI DOMINIKANSKE DUHOVNOSTI I POSLANJA TEOLOŠKOPOVIJESNI OSVRT

Marijan BIŠKUP

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
biskup@dominikanci.hr

Sažetak

Sveti Dominik, utemeljitelj Reda braće propovjednika, osnovao je propovjednički red koji kao glavni cilj ima naviještanje Božje riječi i koji je po svojoj naravi aktivan i dinamičan. Od brojnih redovničkih opsluživanja starih monaških redova sveti Dominik preuzeo je ona koja su pogodovala ostvarenju njegova cilja. Red braće propovjednika u svoje zakone uvodi praksu oprosta od pojedinih monaških službi ako su one bile zaprieka plodnom propovjedničkom apostolatu i teološkom studiju. Dominikanski red prva je crkvena redovnička ustanova koja je obvezu trajnoga studija ugradila u same temelje svoga djelovanja. Upravo zato dominikanska duhovnost nije ni čisto monaška ni strogo aktivna, nego sretan spoj apostolata i monaškoga načina življenja. Dominikanska duhovnost molitvom, studiranjem, zajedničkim redovničkim životom, monaškim opsluživanjima i specifičnim dominikanskim apostolatom usmjerava pripadnike Reda braće propovjednika prema vrhuncima kršćanskoga savršenstva. Od neprocjenjive je važnosti imati na umu misao sv. Tome Akvinskoga prema kojoj sav život dominikanaca i njihov apostolat moraju proizlaziti iz punine kontemplacije.

Članak je razdijeljen na tri dijela. Najprije se govori o značenju i raznovrsnosti duhovnosti. Nakon toga slijedi izlaganje o naravi specifične dominikanske duhovnosti, tj. o kontemplaciji, o propovijedanju i studiju. U trećem se dijelu vrlo opširno govori o duhovnom životu i radu hrvatskih dominikanaca.

Ključne riječi: duhovnost, apostolat, propovijedanje, studij, marijanska pobožnost, bratovštine, dominikanski treći red, pučke misije.

Uvod

Izreka »ljepota se nalazi u razlikosti« može se primijeniti i na područje duhovnosti. Poznato je da svaka religija ima svoju duhovnost pa se tako govori o židovskoj, kršćanskoj, budističkoj, muslimanskoj duhovnosti kao i o nekim drugim duhovnostima. Duhovnost po sebi znači trajnu težnju čovjeka prema apsolutnome i duhovnome i ne predstavlja samo kršćansku posebnost. Isto tako, unutar Katoličke crkve postoje razni oblici duhovnosti kao što su benediktinska, dominikanska, franjevačka, isusovačka i brojne druge. Može se reći da svaki redovnički institut kojemu odgovara određeni stil života ima svoju duhovnost.¹ Nas ovdje prvenstveno zanima dominikanska duhovnost i njezino očitovanje u svagdanjem životu i apostolskom radu braće propovjednika.

1. Značenje i raznovrsnost kršćanske duhovnosti

U kršćanskoj literaturi susrećemo razne izraze i pojmove kojima se želi po bliže označiti sadržaj i područje duhovnosti. Najpoznatiji su izrazi: asketika, mistika i duhovnost. Pod izrazom asketika, od grčke riječi *askezis* (glagol *askeuo*), misli se na vježbanje, nastojanje i napor na području duhovnoga života prema kršćanskom savršenstvu. Treba, nadalje, razlikovati teorijsku obradu duhovnoga sadržaja što spada na asketiku kao znanost i praktičnu primjenu osnovnih zasada asketike u životu – tada se govori o askezi.²

Drugi izraz koji treba spomenuti je mistika. Izraz je također grčkoga podrijetla, a izvorno znači »zatvoriti usta«. Mistika je stadij duhovnoga života u kojem dolazi do dubokog poznavanja i doživljavanja Boga, a često je popraćena nekim izvanrednim pojavama, poput ekstaze, stigma, levitacije i slično. Teoretski, mistika se obrađuje kao znanstveno područje koje proučava te duhovne fenomene.

Pod izrazom mistika u širem smislu riječi misli se na doživljajno iskustvo apsolutnoga. Radi se, dakle, o spoznaji suživljavanjem; to je doživljajno iskustvo koje ima svu puninu u sebi. Toma Akvinski mistiku prikazuje kao spoznaju Boga iskustvom. U prilog svojem mišljenju navodi tekst psalma 34, 9: »Kušajte i vidite kako je dobar Jahve« (II-II, q. 180, a. 7). Mistika je, u biti, iskustvo Boga, koja između tolikih stupnjeva preko kojih se može doći do Boga, dolazi do kontemplacije kao ostvarenja milosti i ulivenih krjeposti. Njezini

¹ Usp. Atanazije Josip MATANIĆ, *Uvod u duhovnost*, Zagreb, 1994., 52.

² Usp. Živan BEZIĆ, *Uvod u duhovnost*, Mostar, 1986., 10.

načini mogu biti aktivni i pasivni, već prema tomu naglašava li se čovjekov napor ili Božji zahvat kojim izravno obuzima čovjeka.³

Osim dosad spomenutog, danas se umjesto kršćanske asketike sve više upotrebljava izraz duhovnost ili duhovno bogoslovlje, koji označava životni i duhovni stav pred Bogom. Duhovnost se, nadalje, odnosi na svaki duhovni život kao nauk i praksu. Izraz se primjenjuje na duhovni život u svakom vidu i razdoblju, od asketskoga početka do njegova razvitka u mističnome iskustvu Boga. Duhovnost se konačno shvaća kao praktično, egzistencijalno poznavanje evanđeoskog savršenstva u njegovu formativno-pedagoškome hodu od kršćanskoga ideala ljubavi do jedinstva duha u mističnome bračnom sjedinjenju s trojedinim Bogom.⁴ Riječ je o životnom usmjerenju pojedinca ili neke skupine koje se očituje i u vjeri (mistika) i u djelovanju (askeza).

Pod kršćanskom duhovnošću misli se na duhovni život kršćanina koji vjernik provodi u jedinstvu s Ocem, Sinom i Duhom Svetim. Izraz duhovnost označava, nadalje, i nauk o duhovnome životu koji počiva na krštenju i milosti. Duhovnošću se naziva i nauk o duhovnome životu kršćanina, nerijetko zvan i duhovno bogoslovlje.⁵ U Crkvi, kako je već spomenuto, postoje razne vrste duhovnosti koje se nerijetko nazivaju školama duhovnosti. One se međusobno razlikuju, iako nije riječ o posve oprječnim i nepomirljivim duhovnim stavovima i putovima koji vode k vrhuncima kršćanskog savršenstva. Sve one imaju kao zadnji cilj životno usmjerenje duše prema Bogu u vjeri i ljubavi, u nasljedovanju i u posvemašnjem predanju Kristu. Nadalje, one teže k blaženom gledanju Boga licem u lice i neumorno rade na proslavi Božjega imena i proširenju Božjega kraljevstva na zemlji. To je ono bitno zajedničko svake kršćanske duhovnosti. Za posebne vrste duhovnosti, osobito one u raznim redovničkim zajednicama ili redovničkim institutima, neophodno je spomenuti: »Najvažnije je, međutim, to da svaka posebna duhovnost proizlazi iz opće kršćanske duhovnosti i da se na nju, kao na vlastiti rod, nadovezuje. Uostalom, svaki duhovni život, u bilo kojem se »kontekstu« nalazio, nakalempljuje se na opći kršćanski život, ali se unutar njega razlikuje po svojim posebnim elemen-

³ Usp. Gennaro BOVE, *Mistika*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 656-657; Louis GARDET, *Mistika*, Zagreb, 1983.; Jakov MAMIĆ, *Pojam i povijesni presjek »mističnoga« u kršćanstvu*, u: *Posvećeni život. Prinosi redovničkoj obnovi*, 1 (1996.) 2, 143-162; Jakov MAMIĆ, *Teološko-duhovni pristup mistici danas*, Zagreb, 2008.; Marijan JURČEVIĆ, *Mistici uma i srca. Dominikanski mistici – Rajnski trolist*, u: *Posvećeni život. Prinosi redovničkoj obnovi*, 1 (1996.) 2, 163-187.

⁴ Usp. Živan BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo*, Mostar, 1986., 11-12; Theo JANSEN, *Duhovnost*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 225-226.

⁵ Usp. Živan BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo*, 9-12.

tima izraženim, barem djelomično, u »fenomenološkim opsezima« svojstvenim svakom duhovnom životu.«⁶

2. Narav dominikanske duhovnosti

Kada se govori o sv. Dominiku i dominikanskoj duhovnosti valja imati na umu da se utemeljitelj Reda braće propovjednika pojavio na pozornici Crkve kao čovjek koji je želio spojiti monaški (statički) i propovjednički (aktivni) način života. Pojavio se kao navjestitelj Božje riječi propovijedanjem i poučavanjem što, prema riječima sv. Tome Akvinskoga, treba proizlaziti iz punine kontemplacije, tj. duhovnoga gledanja, motrenja koje je prožeto božanskom ljubavlju, osjećajem Božje slatkoće i radosnim prijanjanjem uz Božju volju i koje je dar Duha Svetoga. Upravo zato dominikanska duhovnost nije ni posve monaška ni posve aktivna. To je životna sinteza koju je sv. Dominik u sebi ostvario, a sv. Toma izrazio kao sintezu akcije i apostolata, koja proizlazi iz punine kontemplacije.⁷

Možda se čini nemogućim spojiti raznolike elemente te sinteze koju čine regularni život s monaškim opsluživanjima, studij božanske istine, svečano slavljenje liturgije, propovijedanje i poučavanje. A praksa svetih ljudi iz dominikanske obitelji i drugih obitelji pokazuje da je to ipak moguće. Ali sinteza nije na razini zbroja elemenata, nego iznad njih. Toma Akvinski veli: što je vrlina viša, to se proteže na više stvari (II-II, q. 45, a. 3, ad 1). Ta vrlina koja se proteže na raznolike elemente i spaja ih u jednu božanska je mudrost čiji je izraz kontemplacija božanske istine.

Imajući u vidu dosad rečeno, može se shvatiti odnos tih elemenata prema kontemplaciji. Regularni život s monaškim opsluživanjima, prema nauku Tome Akvinskoga (II-II, q. 180, a. 2), osigurava potrebno vrijeme i smiruje dušu nemirnu zbog strast i briga te ju tako pripravlja na kontemplaciju božanskih istina. Studij božanske istine, prema nauku Anđeoskog Naučitelja, čisti dušu od neispravnih i nepotpunih ideja o Bogu i njegovim otajstvima te joj pruža hranu za kontemplaciju (II-II, q. 188, a. 5). Vrijeme liturgijske i privatne molitve povlašteno je vrijeme kontemplacije koja je vrhunac redovničkog života jer znači sjedinjenje duše s Bogom jednostavnim pogledom prožetim ljubavlju.

⁶ Atanazije Josip MATANIĆ, *Uvod u duhovnost*, 49.

⁷ Usp. Augustin PAVLOVIĆ, *Uz 750. godišnjicu Reda Sv. Dominika*, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, 19 (1966.) 12, 228-229; Marijan BIŠKUP, *Obilježja dominikanske duhovnosti*, u: *Vrhbosnensia*, 7 (2003.) 1, 107-126.

Ona ne čini čovjeka sebičnim, već ga tjera da životodarnu i božansku istinu priopći bližnjemu, i to propovijedanjem i poučavanjem.⁸

Govoreći o brojnim vrstama duhovnosti našega vremena, nekima bi moglo izgledati neopravdano postojanje različitih duhovnosti u Crkvi. Valja, međutim, imati na umu da je svaka duhovnost dio života Crkve ali dublje proživljavanje jednog aspekta njezina duhovnog nauka, a sve duhovnosti skupa tvore savršeniju sliku jedne evanđeoske poruke.⁹

Poznato je da svaka duhovnost ima svoju ulogu u Crvi, koju joj je namijenio Duh Sveti. Ona prolazi kroz razna vremena i normalno je da zauzima svoj stav prema pojavama nekog povijesnoga razdoblja. Svaka škola duhovnosti, baš zato što je živa, asimilira pozitivne elemente jednog vremena, a negativne odbija. Ali jedno i drugo čini na originalan način, u snazi svoje originalne sinteze koja je, dakako, poseban izraz života Crkve.¹⁰

Osnovne su vrjednote dominikanske duhovnosti i danas od životne važnosti za propovjednike. To su: studij, molitva, pokora i propovijedanje, što ističe i Drugi vatikanski koncil. Studij svete istine naglašen je u *Dekretu o odgoju i izobrazbi svećenika, Optatam totius*: »Teološke predmete valja predavati u svjetlu vjere pod vodstvom crkvenoga učiteljstva da bogoslovi brižljivo crpe katolički nauk iz božanske objave, duboko u njega prodru, učine ga hranom svoga duhovnog života i da uzmognu u svećeničkoj službi taj nauk naviještati, izlagati i čuvati.« (OT 16). U istom smjeru idu i riječi Koncila u Dekretu o službi i životu prezbitera *Presbyterorum ordinis*, gdje je riječ o permanentnom studiju: »Budući, pak, da u naše vrijeme ljudska kultura, ali i svete znanosti kroče naprijed novim koracima, prezbiteri se potiču da na prikladan način i bez prestanka usavršuju svoje znanje o božanskim i ljudskim stvarima te se tako pripreme da na prikladniji način stupe u razgovor sa suvremenicima.« (PO 19).

Mislim da nije na odmet podsjetiti se na misao Koncila, nastalu prema riječima apostola Pavla Timoteju, da naviještanje Božje riječi mora proizlaziti iz kontemplacije: »O tome razmišljaj, u tome budi: da tvoj napredak bude svima očevidan. Pazi na sebe i na nauk: ustraj u tome. Jer budeš li to činio, spasit ćeš sebe i one koji te slušaju (1 Tim 4, 15-16). Tragajući, naime, za načinom kako da ono o čemu su sami razmišljali prikladno predaju drugima,¹¹ prezbiteri će

⁸ Usp. Augustin PAVLOVIĆ, Uz 750. godišnjicu Reda Sv. Dominika, 229; usp. André PINET, *Petnaest dana u molitvi s Ivanom Taulerom*, Zagreb, 2001.; André GOZIER, *Petnaest dana u molitvi s učiteljem Eckhartom*, Zagreb, 2001.

⁹ Usp. Lucien-Marie de SAINT-JOSEPH, École de spiritualité, u: *Dictionnaire de spiritualité*, XXV, Paris, 1958., 127.

¹⁰ Usp. *Isto*, 124-125.

¹¹ Usp. Toma AKVINSKI, *Summa Theologiae*, II-II, q. 187, a. 7.

sami dublje prodrijeti u »neistraživo Kristovo bogatstvo (Ef 3, 8) i u mnogoliku mudrost Božju.« (PO 13).

2.1. Kontemplacija: promatranje božanske istine

Govoreći o kontemplaciji u dominikanskoj duhovnosti normalno je postaviti pitanje o kojoj je kontemplaciji riječ? Nijedna se vrsta kontemplacije ne isključuje, ni intelektualna ni nadnaravno stečena jer su jedna i druga sposobne, svaka na svoj način, apostolat učiniti plodnim. Ako studiramo teologiju, normalno je da postignemo dublju spoznaju i jednostavan pogled na božansku istinu. Isto tako onaj koji dnevno razmatra, obogaćuje intelektualnu kontemplaciju duhom vjere i ljubavi i tako pomoću milosti stječe nadnaravnu kontemplaciju ne apstraktnih već životnih i djelujućih istinâ.

Dok intelektualna kontemplacija sama po sebi ne čini teologa ili egzegetu apostolom, dotle stečena nadnaravna kontemplacija božanske istine, sva prosvijetljena živom vjerom i žarkom ljubavlju, potiče da je propovjedamo i predajemo ne samo svom jasnoćom nego i topline i žarom što proizlaze iz apostolske duše.

Iskustvo svetih propovjednika i teološki nauk svjedoče o još jednoj vrsti kontemplacije, ulivenoj, koja se ostvaruje pod izravnim utjecajem Duha Svetoga posredstvom njegovih darova, osobito darova mudrosti, razuma i znanja. Ta je kontemplacija neka vrsta intuicije, Božje prisutnosti u nama i njezinih blagotvornih učinaka. To je živo iskustvo božanskih stvarnosti.¹²

Sve su kontemplacije dobre i mogu biti plodonosne, ali nijedna se ne može usporediti s tzv. ulivenom kontemplacijom. Stoga nam ona ostaje visok, ali dostižan ideal. Ta se kontemplacija ne može postići ljudskim silama, nego djelovanjem Duha koji je u nama. Duh je u nama po milosti i ljubavi i po svojim darovima, koji su uvjeti kontemplacije. Ako propovjednik čini sve što je do njega da se pripravi i zasluži tu milost vršenjem staleških dužnosti, vježbanjem moralnih krjeposti, usklađivanjem svoje volje s Božjom voljom, predanjem studiju svete istine, sudjelovanjem u moljenju božanskog časoslova, zašto bi mu Duh Sveti odbio milost kontemplacije, pa makar i privremene, kad je ona normalno očitovanje njegovih darova koji su u duši svakog pravednika?¹³

U izlaganjima o dominikanskom životu i apostolatu nekad i danas rado se ističe iskustvo tijesnog odnosa između zajedništva redovnika u svakodnev-

¹² Augustin PAVLOVIĆ, Uz 750. godišnjicu Reda Sv. Dominika, 229.

¹³ Martin-Stanislas GILLET, *Encyclical Letter on Dominican Spirituality*, Ohio, bez naznake godine izdanja, 56-57.

nom životu i zajedništva s Bogom nastalog kontemplacijom. Dovoljno je sjetiti se poruke Vrhovne skupštine Reda u Providenceu (SAD) iz 2001. godine: »Kontemplacija, smještena u vrijeme i prostor, u odnosu prema Bogu i drugima, trajno određuje naš život kao dominikanaca. Izazovi sadašnjeg vremena jedino pojačavaju našu sklonost prema kontemplaciji i našu potrebu da se k njoj vraćamo. Novi naraštaj želi da je negujemo kao bit našeg zajedničkog života. Činjenica je da jedino bogat kontemplativni život može osigurati vjerodostojno svjedočenje. Složenost suvremenog života, koja stvara jaz i uznemiruje naš zajednički život, treba u obnovljenom pozivu na kontemplaciju naći snagu da se suoči s realnošću našeg života u zajednici.«¹⁴ Može se, nadalje, kazati da se pod izrazom kontemplacija misli na najsavršeniji stupanj duhovnoga života, na najsavršeniju molitvu, u kojoj su molitva i život jedno. Nadalje, kontemplacija može biti naravna i nadnaravna, a nas prvenstveno zanima nadnaravna kontemplacija, a to je zadivljeno promatranje Boga i božanskih stvari, koje može biti stečeno i uliveno, ukoliko ju je čovjek uz Božju milost stekao ili mu je ona od Boga izričito darovana.¹⁵

Vrhovni zbor reda ističe da je dominikanska kontemplacija kršćanska, nadahnuta otajstvom utjelovljene Riječi – to je duhovnost utjelovljenja: »Po svojoj biti naša dominikanska kontemplacija je kršćanska. Temeljni predmet naše kontemplacije je Isus iz Nazareta, utjelovljena Riječ, kako je prikazan u evanđeljima. Po njemu i mi se u svom činu kontemplacije približavamo misteriju Boga i Božjeg naroda. To je duhovnost *Utjelovljenja*. Iz tog razloga proizlazi da duhovnost nije neki individualistički spiritualizam. Kontemplacija nas osposobljava za razmišljanje o samima sebi i za bolje komuniciranje s bližnjim. Daleko do toga da bi nas dijelila od braće i sestara, kontemplacija nas pokreće da vidimo i druge ljude. Posebno jadnike, one na rubu i one koji pate, onako kako ih Bog vidi. Naglašenija briga za kontemplativni ugođaj u našim dominikanskim zajednicama trebala bi nas dovesti do jačeg bratskog zajedništva.«¹⁶

2.2. Propovijedanje

Propovijedanje i spasenje duša prvi je cilj Reda braće propovjednika na što podsjećaju brojni dokumenti dominikanskoga zakonodavstva. Tako se u temeljnoj konstituciji izričito kaže: »Red braće propovjednika, koji je osnovao sv. Dominik, već od samog početka – kako je poznato – bio je ustanovljen posebno

¹⁴ *Akti opće izborne skupštine reda propovjednika*, Providence, 2001., Zagreb, 2002., 75.

¹⁵ Živan BEZIĆ, *Kršćansko savršenstvo*, 405-411.

¹⁶ *Akti opće izborne skupštine reda propovjednika*, 77 (211).

za propovijedanje i spašavanje duša. Zato neka se naša braća, slijedeći nalog svoga utemeljitelja, posvuda čestito i redovnički vladaju kao muževi koji žele postići spasenje svoje i drugih, kao pravi evanđeoski muževi, koji slijede stope Spasitelja, razgovarajući s Bogom u svojoj nutrini ili govoreći o Bogu svome bližnjemu.«¹⁷ Dominikansko propovijedanje mora nužno proizlaziti iz pune kontemplacije i trajnoga studija. Kontemplacija predstavlja razmišljanje o Bogu i čovjeku, o putovima kojima se čovjek usmjerava k Bogu kao zadnjem cilju i smislu života. Ona je vrhunac dominikanske duhovnosti, jer znači sjedinjenje duše s Bogom u jednostavnom pogledu prožetom ljubavlju. Ona ne čini čovjeka sebičnim, već ga tjera da životvornu i božansku istinu priopći bližnjemu propovijedanjem i poučavanjem.¹⁸

2.3. Studij božanske istine

Trajni studij predstavlja drugi izvor dominikanskoga života i propovijedanja. Dominik je, susrevši se s katarskim krivovjermem na jugu Francuske, uvidio hitnu potrebu propovijedanja kršćanske vjere za što je potrebna svestrana teološka naobrazba. Propovijedanje je u Dominikovo vrijeme bilo prije svega pravo i obveza biskupâ. Zbog toga je Dominik, vidjevši neophodnost većeg broja propovjednika i teologa za rasprave s hereticima i propovijedanja evanđelja vjernicima, došao na ideju o osnivanju reda stalnih propovjednika čiji će život biti trajno usredotočen na naviještanje Božje riječi, što će samo po sebi iziskivati da se studiranju da povlašteno mjesto. Studij božanske istine je, dakle, u koncepciji dominikanskoga života bitno povezan s apostolskim poslanjem reda. U tom pravcu smjeraju riječi prvih konstitucija koje su trajna vrijednost za sve članove Reda braće propovjednika. Tako učitelj treba poučavati novake: »Budući da je proučavanje svete istine neophodno sredstvo za ostvarenje posebnog cilja Reda, neka naša braća, po primjeru i odredbi bl. Patrijarha Dominika, budu posve zaokupljena studijem, tako da danju i noću, u kući i na putu, nešto čitaju ili razmatraju i što god mogu neka nastoje zapamtiti.«¹⁹ Dominik šalje braću u sveučilišne centre da u njima studiraju i propovijedaju. U Toulouseu, prema jednoj predaji, zajedno s ostalom braćom, sv. Dominik prisustvuje predavanju engleskoga teologa magistra Aleksandra Stavensbya.²⁰

¹⁷ *Knjiga konstitucija i naredbi braće Reda propovjednika*, Zagreb, 2001., 23, br. 1, § II.

¹⁸ Augustin PAVLOVIĆ, *Uz 750. godišnjicu Reda Sv. Dominika*, 229.

¹⁹ *Constitutiones fratrum s. Ordinis Praedicatorum*, Romae, 1954., 230, br. 627; Marie-Humbert VICAIRE, *Saint Dominique de Calaruega d'après les documents du XIII siècle*, Paris, 1956., 148-149.

²⁰ Usp. Guy BEDOUELLE, *Dominik ili dar riječi*, Zagreb, 1990., 122.

Zahtijevao je da braća, uz molitvu i propovijedanje, neprestano uče. Posebno je tražio da proučavaju Novi i Stari zavjet.²¹ Zbog velike važnosti studija u životu dominikanca propovjednika, poglavari moraju budno paziti da on ne bude zanemaren. Upravo zato već prve konstitucije reda nalažu kao strogu dužnost »pohoditeljima« (vizitatorima), opunomoćenima da ispituju stanje u pojedinim samostanima, da svugdje postave tri pitanja, ili sami daju na njih odgovore: »Žive li braća uvijek u miru, jesu li ustrajni u studiju i gorljivi u propovijedanju? Brat propovjednik nije dobar redovnik ako nije čovjek studija.«²²

U vrijeme nastanka dominikanskoga reda u Crkvi su unutar monaških redova postojala monaška opsluživanja, od kojih je Dominik preuzeo neka, osobito ona iz reda premonstratežana. Monaška su opsluživanja bila usmjerena k osobnom posvećenju, a sv. Dominik za svoj je red preuzeo ona koja su mogla poslužiti kao prikladno sredstvo u ostvarivanju apostolata propovijedanja. Radi toga su neka opsluživanja mogla biti »žrtvovana« kad god je to tražio apostolat propovijedanja. Na taj način, kao izvanrednu novost, dominikansko zakonodavstvo uvodi u monaška opsluživanja oprost (*dispensu*). U konstitucijama iz 1886. godine čitamo: »S obzirom na te stvari (tj. kanonska opsluživanja) u samostanu poglavar ima ovlast dispenzirati braću, kada će mu se to činiti prikladnim; a osobito glede opsluživanja za koja se čini da će priječiti studij, propovijedanje ili spas duša, imajući u vidu činjenicu da je naš red već otpočetak ustanovljen za propovijedanje i za spasenje duša i stoga svaka naša djelatnost treba biti prvenstveno usmjerena prema tome: biti korisni dušama naših bližnjih.«²³

Što se tiče moljenja časoslova u koru, dominikansko je zakonodavstvo imalo pred očima trajan studij zbog službe propovijedanja. Tako čitamo: »Zato bi ustanovljeno da će se oficij moliti u koru, ali kratko i bez zatezanja, da se ne bi umanjila pobožnost redovnika i zapriječilo učenje.«²⁴ Valja istaknuti da je svaka dominikanska zajednica obvezatna na cjelovito koralno moljenje časoslova. Od tog monaškog opsluživanja bili su izuzeti lektori, tj. profesori teologije i oni koji su bili zapriječeni propovijedanjem, osim u svečane dane.«²⁵

Pored koralnog moljenja časoslova dominikanski je red već od samih početaka na poseban način štovao Majku Božju. Poznato je da dominikansko

²¹ Alfonso D'AMATO, *Nacrt jednog sveca*, Đakovo, 1993., 56.

²² Guy BEDOUELLE, *Dominik ili dar riječi*, 124.

²³ Pietro LIPPINI, *La spiritualità domenicana*, Bologna, 1958., 100-103; Antolin GONZÁLES FUENTE, *Il carisma della vita domenicana*, Romae, 1988.

²⁴ Henri-Dominique LACORDAIRE, *Sveti Dominik (1170.-1221.)*, Dubrovnik, 1921., 19; IWEINS – PADOVAN, *Dominikanci*, Dubrovnik, 1921., 14; Alfonso D'AMATO, *Nacrt jednog sveca*, 57.

²⁵ IWEINS – PADOVAN, *Dominikanci*, 14.

moljenje časoslova završava marijanskom antifonom *Zdravo Kraljice* koju je nakon povečerja uveo bl. Jordan iz Saske.²⁶ Brojni dominikanci kod nas i u svijetu istaknuli su se propovijedanjem i pisanjem o Bogorodici, osobito Marijinoj krunici, također su osnivali udruge imena Isusova, bratovštine krunice, bratovštine sv. Nikole i dr.

3. Duhovni život i apostolski rad hrvatskih dominikanaca

Hrvatski dominikanci u praksi slijede uobičajeni način apostolskoga života i rada koji je prisutan u cijelom redu. Propovijedaju, poučavaju na visokim crkvenim učilištima, sastavljaju teološka i propovjednička djela na latinskom, talijanskom i hrvatskom jeziku, šire razne pučke pobožnosti među vjernicima, osnivaju bratovštine, propovijedaju u tzv. pučkim misijama među vjernicima hrvatskoga govornoga područja, a preko trećega reda animiraju i angažiraju laike na promicanju duhovnih i socijalnih vrijednota u njihovim sredinama. Iz duhovnog ozračja hrvatskih dominikanaca i dominikanki proizašlo je više osoba svetačkoga života od kojih su Augustin Kažotić i Ozana Kotorska službeno proglašeni blaženima.

3.1. Propovijedanje

Propovijedanje hrvatskih dominikanaca, kao i drugih propovjednika reda diljem svijeta, proizlazi iz punine kontemplacije i studija u vidu apostolata. Neophodno se prisjetiti da postoje dvije vrste propovijedanja: uobičajeno, tj. homilije u nedjelje i blagdane, i svečano upriličeno za posebne prigode.²⁷ Da se propovijedanju u cijelome redu, a sukladno tomu i u Hrvatskoj dominikanskoj provinciji, posvećuje iznimna pozornost, može se vidjeti u tome da se u konstitucijama reda već 1228. godine i opet 1518. godine govori o službi općeg propovjednika (*praedicator generalis*) koji je po pravu, kao i samostanski prior, član provincijalne skupštine.²⁸ U prilog polaganju velikoga značenja propovijedanju govori i činjenica što se 1612. godine spominje da se u svakoj provinciji gdje se to može ostvariti, u jednom od glavnih samostana ustanovi centar za poučavanje braće za službu propovjednika.²⁹

²⁶ Jordan SASKI, *Počeci Reda propovjednika. Knjižica. Molitva sv. Dominiku. Pisma*, Zagreb, 2000., 54.

²⁷ Usp. Angelus Maria WALZ, *Compendium historiae ordinis praedicatorum*, 158.

²⁸ Usp. *Isto*, 155 i 346.

²⁹ Usp. *Isto*, 346.

Nije nam poznato je li i kako je spomenuta preporuka bila ostvarena i u Hrvatskoj dominikanskoj provinciji. Vrijedno je, međutim, istaknuti da komisija o svećeničkoj djelatnosti dominikanaca na vrhovnom zboru reda, održanom 1958. godine u Kalaruegi, govoreći o dominikanskom propovijedanju, moli Vrhovnog učitelja reda neka se pobrine kako bi se na dominikanskim sveučilištima i visokim učilištima osnovala posebna katedra »na kojoj će se na znanstveni način proučavati narav i povijest dominikanskoga propovijedanja da bi se tako iz dubljeg istraživanja naravi propovijedanja što bolje upoznao cilj našega reda.³⁰ S tom odredbom reda bio je u suglasju Studijski program Dominikanske visoke bogoslovne škole u Dubrovniku na kojoj su u četverogodišnjem teološkom studiju postojali obvezni predmeti *Ars dicendi* (prva godina), odnosno *Eloquentia sacra* (od druge do četvrte godine), preko kojih su se budući dominikanski propovjednici teorijskim znanjem i praktičnim vježbama pripremali za naviještanje evanđelja.³¹

Tijekom višestoljetne povijesti hrvatski su dominikanci bili revni propovjednici i sastavljači brojnih teoloških spisa od kojih su, osobito oni najraniji, ostali u rukopisu, dok su ostali, nakon otkrića tiska, objavljeni i postali dostupni i drugima. Neka od tih djela poznata su nam samo po imenu zahvaljujući kasnijim dominikanskim kroničarima. U prvo vrijeme pišu na latinskom, talijanskom, a potom i na hrvatskom jeziku. Neophodno je podsjetiti na više odredaba reda o službi propovijedanja i osposobljenosti propovjednika za tu službu u ondašnjoj Europi. Tako opći zbor reda u Vallenciennesu iz 1236. godine traži da svaki dominikanac mora naučiti jezik naroda i kraja u kojem želi apostolski djelovati.³² Hrvatski dominikanci u 16. i 17. stoljeću, što osobito vrijedi za Zadar, u više navrata ističu da se u njihovim crkvama propovijeda i slave liturgijski čini *in lingua illirica*, dakle na hrvatskom jeziku.³³ Da domini-

³⁰ *Acta capituli generalis diffinitorum sacri ordinis praedicatorum Calarogae...*, Romae, 1958, br. 207.

³¹ Usp. Zvonko DŽANKIĆ, *Dominikansko učilište u Dubrovniku 1886. – 1967.*, Zagreb, 2007., 108-109.

³² Usp. Franjo ŠANJEK – Ivica TOMLJENović, *Dominikanci i razvoj školstva u srednjovjekovnoj Hrvatskoj*, u: *Croatia christiana periodica*, 10 (1986.) 17, 63, bilj. 32.

³³ Franjo Šanjek i Ivica Tomljenović u navedenom prilogu pišu da se ovdje treba prisjetiti da se ti isti dominikanci u odgovoru generalu A. Clocheu, zagovaratelju pripojenja zadarskih dominikanaca mletačkim reformiranim samostanima, brane svojim apostolskim djelovanjem među najsiriromašnijim slojevima domaćeg puka i ističu da svoj apostolat čine na narodu razumljivom (hrvatskom) jeziku: »'Officiature diurne e notturne, mese, confessioni, prediche, Rosarii e altre opere sante in lingua illirica, come pure vienne praticato in tutte quelle chiese dei conventi delle altre città.' Zadarski fratri ističu da oni regrutiraju i besplatno primaju u red siromašnu hrvatsku mladež, dok se u Kongregaciji bl. Jakova Salomonisa treba prigodom ulaska u novicijat položiti stotinu mletačkih zlatnika, što siromašni živalj u Dalmaciji ne može platiti. Pripojenjem zadarskog samostana mletačkoj kongregaciji onemogućilo bi se 'a poveri Dalmati il modo di più vestire l'abito

kanski samostan u Zadru nije usamljen slučaj propovijedanja na hrvatskom jeziku vidi se iz izvješća dominikanskoga vizitatora Vicenza Hercolania iz 1614. godine o samostanu u Starome Gradu i Hvaru.³⁴ Hrvatski dominikanci 16. stoljeća i kasnije sastavljaju govore i teološke spise na hrvatskom jeziku. Kao primjer mogu poslužiti: Pavao de Zizuris, koji napušta dotadašnju praksu svoje subraće služeći se u pisanju hrvatskim jezikom³⁵ i Ignacije Aquilini, koji sve svoje spise sastavlja samo na hrvatskom jeziku.³⁶ Hrvatski dominikanci najčešće pišu o Majci Božjoj, također osnivaju razne bratovštine poput Bratovštine presvetog sakramenta, Bratovštine svetog Nikole i druge. Napominjemo da su bratovštine svete krunice, imena Isusova i anđeoske vojske u izvjesnom smislu dominikanska posebnost. Uz već spomenute načine dominikanskoga apostolata među vjernicima, članovi reda propovjednika specifičnu dominikansku duhovnost šire i pomoću tiska. Neophodno je spomenuti osnivanje naklade *Istina* u Zagrebu i *Izvori istine* u Korčuli. Promicanje dominikanske duhovnosti ostvaruje se još preko rada trećega reda i pučkih misija.

3.2. Promicanje Marijina štovanja u spisima hrvatskih dominikanaca

Štovanje Majke Božje u dominikanskome redu, prožeto Dominikovim duhom i sinovskim štovanjem Bogorodice, poprimilo je već od samih početaka široke

di san Domenico e per conseguenza à quelle anime il sacramento della penitenza, et il frutto della parola di Dio nell'Ilirico...', pa bi narod, bez dominikanaca Hrvata i Dalmatinaca, ostao vjerski neupućen i lišen duhovnih plodova: 'Per mancanza dei confessori e predicatori di lingua materna, e finalmente [senza] beneficio di Rosario... si che colà si verificarebbe che *parvuli petierunt panem et none rat qui frangeret eis*' (Tužaljke 4, 4)«, Franjo ŠANJEK – Ivica TOMLJENOVIC, *Dominikanci i razvoj školstva u srednjovjekovnoj Hrvatskoj*, 63-64.

³⁴ Stjepan KRASIĆ, *Dominikanski samostanu u Starom Gradu na Hvaru (XV. – XX. st.)*, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 39 (2001. – 2002.), 324, bilj. 58: »Da Bolo si va per aqua 12 miglia et si gionge a Città Vecchia nel isola di Lesina, ove era già un buon convento nostro, come si vede dalle rovine fatte da Turchi da 5 anni adietro, hoggi si va recomodando meglio che si può, et è mal provisto d'ogni cosa. Si predica in chiesa nostra la Quaresima in schiavo, come anche a Bol, e vi stanno 8 fratti«. Slično kaže za hvarski samostan sv. Marka, koji je također 1571. godine bio nastradao, da se obnavlja. Njegova je crkva već bila obnovljena. Za nju kaže: »hoggi è rifatta la chiesa, assai bella, in cui si predica l'Avvento e la Quaresima in schiavo...«

³⁵ Usp. Marijan BIŠKUP, *Hrvatski dominikanci XVI. stoljeća o Mariji*, u: *Advocata Croatiae. Uloga i mjesto Blažene Djevice Marije u vjerskom i nacionalnom životu hrvatskog naroda u XVI. stoljeću*, Zbornik radova hrvatske sekcije VIII. međunarodnog mariološkog i XV. marijanskog kongresa – Zaragoza (Španjolska), 3.-12. listopada 1979., Zagreb, 1981., 132-133.

³⁶ Usp. Marijan BIŠKUP, *Hrvatski dominikanci XVII. i XVIII. stoljeća o Mariji*, u: *Mundi melioris origo. Marija i Hrvati u barokno doba*, Zbornik radova hrvatske sekcije IX. međunarodnog mariološkog kongresa na Malti 1983. godine, Zagreb, 1988., 81-82.

razmjere. Prema svjedočanstvu prvih kroničara, Marijini blagdani kao i svaka subota u tjednu bili su u dominikanskom samostanu prava svečanost,³⁷ što za sigurno vrijedi i za naše dominikanske samostane. Brojna su imena iz obitelji hrvatskih dominikanaca koji propovijedanjem i u spisima veličaju Marijine krjeposti, ističu njezinu ulogu u povijesti spasenja i šire njezino štovanje, osobito preko pobožnosti krunice.

Zagrebački biskup *bl. Augustin Kažotić* predvodnik je mnoštva hrvatskih dominikanaca koji su ostavili duboke tragove u našoj vjerskoj i kulturnoj prošlosti. Došavši u Zagreb, najprije je uredio skladno odvijanje bogoštovlja u katedrali, osnovao katedralnu školu i često je prisustvovao proštenjima i drugim crkvenim svečanostima gdje se okupljao narod. Sastavio je dvije teološke rasprave: o praznovjerju i o siromaštvu. Iako nije sastavio nijedan spis o Mariji, ipak se, poput druge subraće kod nas, na razne načine, očitovao kao gorljiv Marijin štovatelj. Za vrijeme njegovog biskupovanja u zagrebačkom je obredu odobrena i uvedena svagdanja zavjetna misa u čast Majke Božje. A došavši iz Zagreba u Luceru, Kažotić je svoju novu biskupiju stavio pod Marijinu zaštitu. U tom je gradu obnovio trošnu crkvu Gospe od Tribüne i u propovijedima za vrijeme svojih pastoralnih biskupskih pohoda diljem biskupije zanosno širio njezino štovanje.³⁸

Klement Ranjina (1482. –1559.), dubrovački dominikanac, teolog moralist, propovjednik, autor brojnih duhovnih spisa, osobito o Majci Božjoj o kojoj najopširnije piše u govorima *Sacri sermones*.³⁹

Kotorski dominikanac *Dominik Buća* (o. 1480. – o. 1560.) sastavio je komentar na pokorničke psalme *Etymon elegantissimum satisque perutile in Septem psalmos penitentiales cum expositione titulorum eorundem psalmodum et adictione orationis dicende in singulos psalmos*, (Venecija, 1531.), komentar na četiri novozavjetna kantika *In quattuor cantica Novi Testamenti, nec non in Orationem dominicam et Salutationis angelicam pulcherrima expositio* (Venecija, 1537.) i tumačenje nedjeljnih poslanica za cijelu godinu *Expositio satis perutilis omnium epistolarum dominicalium, quae per totius anni circulum leguntur*, (Venecija, 1545.)⁴⁰

Kotorski dominikanac *Albert Dujam Gliričić* (o. 1515. – 1563.) nije sastavio posebno djelo o Mariji, ali je pripremio za tisak i uvodom popratio poznatu

³⁷ Usp. André DUVAL, *La dévotion mariale dans l'Ordre des Frères Prêcheurs*, u: *Maria. Étude sur la Sainte Vierge*, II, Paris, 1952., 746, bilj. 33.

³⁸ Usp. Marijan BIŠKUP, *Blaženi Augustin Kažotić, biskup, prosvjetitelj i zaštitnik siromaha*, Zagreb, 2002., 61-63.

³⁹ Usp. Marijan BIŠKUP, *Bogoslovne kreposti u djelima Klementa Ranjine*, Zagreb, 2000.

⁴⁰ Usp. Stjepan KRASIĆ, Buća Dominik, u: *Hrvatski biografski leksikon*, II, Zagreb, 1989., 412-413.

mariološku raspravu kardinala Ivana Torquemade *Tractatus de veritate Conceptionis Beatissimae Virginis*.⁴¹

Kada je riječ o štovanju Majke Božje, svakako treba istaknuti i ime dubrovačkoga dominikanca *Ignacija Aquilina* (1642. – 1715.) čiji je spisateljski rad vrlo raznolik.⁴² Među pisce Marijine štovatelje uvrstio se s više svojih spisa: *Pribogaty dvor duhovny Svetoga Rosaria, Sveto Rosario Pricistae Dieuizae Mariae Maikae Boxiae, Bogomila gliublixyustua, od kojeh iedan po iedan svaky dan od mieseza imase opchiti, Molitua sa Dusce od Purgatoria Blascenoy Dieuizzi Mariji*, također i molitvenikom *Offycize Blascenae Dievizae Mariae sadrusceno saedno s'Offycyzem od Immena Boscijega, od Duha Suetoga, i Kryscia i s' mnosijem drusijem bogomilijem molitvami* (Mleci, 1689.).

Među brojne i poznate sastavljače propovijedi i širitelje Marijina štovanja među Hrvatima u 18. stoljeću treba ubrojiti i dubrovačkog dominikanca *o. Vinka Mariju Gučetića* (1682. – 1771.),⁴³ koji je na hrvatskom jeziku sastavio dvije knjige propovijedi naslovljene *Ric Boscia s' mnoggo karstjanskieh nauka sa samu svarhu Boscii slavé, i duhovne koristi Naviesctena darscava slovineskieh karstjanima. Po potajnu Boggoslovzu redovniku Propoviedalaza Dubrovcianinu* (Venecija, 1743.) i *Pohvale na slavu Jezusa Isukarsta, i ciâs Bogo-Rodize Marie Prisfoetoga Rosaria* (Napulj, 1756.).

O Bogorodici, Bratovštini svete krunice i o izvrsnosti ove marijanske pobožnosti piše dubrovački dominikanac *o. Arkandeo Kalić* (1739. – 1816.).⁴⁴ Iako je Kalić gotovo cijeli život posvetio propovijedanju, do nas je došlo samo 36 korizmenih propovijedi, 9 propovijedi za različite svečanosti i prigode i 3 govora izrečena u Dubrovniku za vrijeme haranja kuge 1784. godine.⁴⁵

⁴¹ Usp. Marijan BIŠKUP, Hrvatski dominikanci XVI. stoljeća o Mariji, 131-132; Stjepan KRASIĆ, Albert Dujmić-Gliričić – hrvatski teolog na Tridentskom saboru, u: *U službi čovjeka*, Zbornik nadbiskupa-metropolita dr. Frane Franića, Split, 1987., 387-420; Stjepan KRASIĆ, Dujmić Gliričić, Albert, u: *Hrvatski biografski leksikon*, III, Zagreb, 1993., 673-674.

⁴² Usp. Marijan BIŠKUP, Hrvatski dominikanci XVII. i XVIII. stoljeća o Mariji, 81-82.

⁴³ Usp. *Isto*, 84-85; Marijan BIŠKUP, Otajstvo utjelovljenja u spisima nekih hrvatskih dominikanaca, u: *Mater Verbi incarnati. Marija iz Nazareta prihvaća Sina Božjega u povijesti*, Zbornik radova XXI. međunarodnog mariološko-marijanskog kongresa, Rim, 4.-8. prosinca 2004., Zagreb, 2005., 141-144.

⁴⁴ Usp. Marijan BIŠKUP, Hrvatski dominikanci XVII. i XVIII. stoljeća o Mariji, 82-83; Marijan BIŠKUP, Marija u propovijedima dubrovačkih dominikanaca Arkandela Kalića (1739. – 1816.) i Augustina Đurđevića (1818. – 1874.), u: *Marija u propovijedima hrvatskih katoličkih obnovitelja*, Zbornik radova s nacionalnog znanstvenog skupa u Splitu, 31. svibnja – 1. lipnja 2002., Zagreb, 2004., 199-203.

⁴⁵ Usp. Arkandeo KALIĆ, *Korizmene propovijedi i besjede za različite svečanosti i prigode*, Dubrovnik, 1873.

Od dominikanskih pisaca 19. stoljeća treba istaknuti Dubrovčanina *o. Augustina Đurđevića* (1818. – 1874.),⁴⁶ čovjeka koji piše o povijesnim i teološkim temama, a njegov spis *Cenni biografico-litterarii dei personaggi più illustri della Congregazione Ragusina di s. Domenico dal 1750 in poi* (Spljet, 1867.) spominje se kao nastavak Cervininih djela *Iconotheca* i *Bibliotheca*. Osim toga, tiskao je *Život sv. Dominika Guzmana, utemeljitelja Reda Propovijedalaca* (Dubrovnik, 1868.), *Devetnicu s. Dominika Guzmanna utemeljitelja Reda Propovijedalaca* (Dubrovnik, 1869.) i *Zrcalo plemenitijeh izvornosti Blažene Djevice Marije, 30 razmatranja za mjesec svibanj* (Spljet, 1869.). U rukopisu su ostali spisi *Korizmene i ostale propovijedi; Uspomene s putovanja u Gand; Memorie chronologico-storiche delle chiese dei conventi della Ragusina Congregazione di s. Domenico dall'anno 1750 in poi*.

o. Anđeo Marija Miškov (1848. – 1922.) spada među revne štovatelje i širitelje pobožnosti Majke Božje u našim stranama u 19. i 20. stoljeću.⁴⁷ Iako je obnašao brojne službe u redu i obavljao različite prosvjetiteljske poslove, *o. Miškov* bio je prije svega izvrstan propovjednik i revan pučki misionar. Iz raznih izvora doznajemo da je od 1878. godine održao, sam ili u suradnji s redovničkom subraćom, preko 300 pučkih misija po mnogim krajevima hrvatskoga govornoga područja: Istri, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini, Slavoniji, Međimurju, Podravini, Slavoniji i Bačkoj. Kao misionar i pisac propovijedi, molitvenikâ i priručnikâ marijanskog karaktera, *o. Miškov* je u hrvatskom narodu jedan od najpoznatijih širitelja štovanja Bogorodice. Molitva krunice imala je u njemu gorljiva apostola koji je riječju i perom slovio o duhovnoj koristi te marijanske pobožnosti.

Časopis *Gospina krunica* Miškovo je najvrjednije djelo namijenjeno širenju krunice i marijanskih pobožnosti u nas. Pokrenut je u Splitu, gdje izlazi od 1985. godine do 1908. godine i ponovno u Zagrebu od 1930. godine do 1946. godine.

Pobožnost Marijine krunice širio je i *o. Jerko Vlahović* (1846. – 1931.) propovijedanjem i pisanjem brojnih, za šire slojeve vjernika, vrlo korisnih molitvenih priručnika.⁴⁸

⁴⁶ Usp. Marijan BIŠKUP, Otajstvo utjelovljenja u spisima nekih hrvatskih dominikanaca, 144-145; Marijan BIŠKUP, Marija u propovijedima dubrovačkih dominikanaca Arkandela Kalića (1739. – 1816.) i Augustina Đurđevića (1818. – 1874.), 203-209.

⁴⁷ Usp. Marijan BIŠKUP, Marijina krunica u spisima hrvatskih dominikanaca, u: *Crkva u malom*, 19 (1998.) 2 (51), 3-5; Marijan BIŠKUP, Marijina krunica u Hrvata, u: *Kačić*, 32-33 (2000. – 2001.) 32-33, 624-625; Marijan BIŠKUP, Hrvatski dominikanci XIX. i XX. stoljeća širitelji štovanja Majke Božje, u: *Štovanje Bogorodice u Hrvata u XIX. i XX. stoljeću*, Zbornik radova, Zagreb, 1990., 61-63.

⁴⁸ Usp. Marijan BIŠKUP, Hrvatski dominikanci XIX. i XX. stoljeća širitelji štovanja Majke Božje, 64-65; Marijan BIŠKUP, Marijina krunica u spisima hrvatskih dominikanaca, 5-6; Marijan BIŠKUP, Marijina krunica u Hrvata, 625-626.

Nakon povratka dominikanaca u glavni grad Hrvatske 1927. godiine zagrebački dominikanski samostan ubrzo postaje apostolski najaktivnijom kućom u Provinciji. Od nesagledive važnosti za apostolski rad dominikanaca u Hrvatskoj, a osobito u Zagrebu, bilo je osnivanje naklade *Istina*.⁴⁹ Među najaktivnijim djelatnicima tog svestranog apostolskog djelovanja zagrebačkih dominikanaca bio je i o. Jordan Viculin (1893. – 1944.).

Štovanje Bogorodice, a osobito pobožnost krunice, o. Viculin promicao je propovijedanjem u pučkim misijama, objavljivanjem molitvenih priručnika, članaka i propovijedi posvećenih Mariji.⁵⁰

O. Viculin uređuje *Kalendar Gospine krunice* od njegova pokretanja 1934. godine pa sve do svoje smrti (1944. godine) pod ruševinama bombama uništenog dijela zagrebačkog samostana.

Poslije uspješno završenih studija o. Zlatan Plenković (1914. – 1987.) radi kao kateheta, voditelj crkvenih zborova i glazbenih skupina u gotovo svim samostanima Hrvatske dominikanske provincije.⁵¹ O. Zlatan napisao je više knjiga iz područja mariologije, uglavnom propovjedničkog sadržaja, a neke od njih izričito se odnose na štovanje Bogorodice pobožnošću svete krunice: *Ura*

⁴⁹ U izdanjima naklade *Istina* pokrenut je časopis *Duhovni život* (1929.) koji objavljuje članke iz duhovnosti, liturgije, filozofije, sociologije, pedagogije itd. Godine 1930. ponovno je pokrenut glasnik *Gospina krunica*, koji je 1985. pokrenuo o. Anđeo Miškov. Spomenuti glasnik izlazio je do 1907., kada je prestao izlaziti zbog financijskih poteškoća. Obnovljeni glasnik izlazio je do 1946. godine. Pored *Gospine krunice* 1934. godine počinje izlaziti *Kalendar Gospina krunica*, a stalno ga je uređivao o. Jordan Viculin. U nakladi *Istine* 1943. godine izašla su razmatranja o otajstvima krunice francuskog dominikanca Andrije Pradedela a dopunjeno izdanje izlazi u Zagrebu 2002. godine.

Pored svojih redovitih izdanja *Duhovnog života*, *Gospine krunice* i *Kalendar Gospine krunice* naklada *Istina* objavila je više knjiga asketskog i filozofsko-teološkog sadržaja. Među tim knjigama posebno valja spomeniti životopise dominikanskih svetaca i blaženika: bl. Imelde Lambertini, sv. Katarine Sijenske, Sluga vječne mudrosti (bl. Henrika Suzona), Alberta Velikog, Anđeoskog Naučitelja i oca zapadne kulture (sv. Tome Akvinskoga) kao i knjigu *Duh dominikanskoga reda*. Rad *Istine* prekinut je 1944. godine, a obnovljen je u zagrebačkom dominikanskom samostanu 1974. godine. Objavljuje djela s područja teologije, filozofije, povijesti dominikanske duhovnosti itd.; usp. Anđelko FAZINIĆ (ur.), *U spomen 50. godišnjice povratka dominikanaca u Zagreb 1927. – 1977.*, Zagreb, 1977., 18-19; Slavko SLIŠKOVIĆ, *Les dominicains croates et la revue Duhovni život (La vie spirituelle)*, Zagreb, 2002.

Neko je vrijeme središte izdavačke djelatnosti hrvatskih dominikanaca bio samostan sv. Nikole u Korčuli, a naklada naslovljena *Izvori istine* bila je usmjerena na izdavanje propovjedničke literature; usp. Stjepan KRASIĆ, *Pet stoljeća dominikanske nazočnosti u Korčuli 1498. – 1998.*, Zagreb, 1998., 97-100.

⁵⁰ Usp. Marijan BIŠKUP, Hrvatski dominikanci XIX. i XX. stoljeća širitelji štovanja Majke Božje, 65-67; Marijan BIŠKUP, Marijina krunica u spisima hrvatskih dominikanaca, 3-9; Marijan BIŠKUP, Marijina krunica u Hrvata, 626-627.

⁵¹ Usp. Marijan BIŠKUP, Marijina krunica u spisima hrvatskih dominikanaca, 3-9; Marijan BIŠKUP, Marijina krunica u Hrvata, 627-628.

svete krunice, Split, 1958.; *Pobožnost bratovština malih krunicara i krunicarki*, Split, 1961.; *Svibanj – U svjetlu Marialis cultus- Marijansko štovanje*, Korčula, 1967.; *Zdravo Djevo*, Korčula, 1976. S francuskog je preveo knjigu J. M. L. Monsambrea naslovivši je *Mi s Isusom i Marijom u krunici*, Split, 1958.

3.3. Bratovštine Marijine krunice

Širitelji pobožnosti Marijine krunice promicali su tu marijansku pučku pobožnost osnivanjem bratovština.⁵² Prvu takvu bratovštinu osnovao je Jakov Sprenger 8. rujna 1475. godine u dominikanskoj crkvi u Kölnu.⁵³ Broj bratovština naglo se širio pristupanjem brojnih novih članova. Međutim, dobro je napomenuti da postoji razlika između novonastalih krunicarskih bratovština i već postojećih udruga za širenje štovanja Majke Božje tzv. bratstava ili društava koja su od samih početaka reda dominikanci osnivali u svojim samostanima.⁵⁴ Takve udruge postoje i uz naše primorske dominikanske samostane, npr. u Zadru, Dubrovniku i drugdje.⁵⁵

Govoreći o bratovštinama krunice valja prethodno podsjetiti da postoje razna krunicarska udruženja. Jedno od njih naziva se zajednicom *Vječnoga ružarija* (krunice) koju je 1635. godine osnovao dominikanac o. Timotej Ricci.⁵⁶

Osim Vječnog ružarija postoji i drugo pobožno udruženje vjernika nazvano Živom krunicom koju je 1826. godine osnovala Pauline Jaricot. Živa krunica kao i Vječna krunica, strogo uzevši, nisu prave bratovštine, nego samo ogranak Bratovštine svete krunice te se zbog toga ne ravnaju po pravilima Bratovštine. Upravu i promicanje zajednice Žive krunice i udruge Vječnog ružarija papa Pio IX. predao je 17. kolovoza 1877. godine dominikanskom redu.⁵⁷

Iako još uvijek nema iscrpne studije o nastanku i širenju krunicarskih bratovština diljem Lijepa Naše, ipak se iz postojećih vrela može vidjeti da su se od 16. stoljeća do naših dana osnivale bratovštine Marijine krunice. Brojni oltari sa slikama Gospe od ružarija po našim gradskim i seoskim crkvama, koje su inače nabavljale upravo te bratovštine, svjedoče o vrlo živoj prisutnosti tih udruga u nas. Izvješće apostolske vizitacije biskupa Augustina Valiera 1579.

⁵² Usp. Marijan BIŠKUP, *Marijina krunica u Hrvata*, 628-630.

⁵³ Usp. Angelus Maria WALZ, *Compendium historiae ordinis praedicatorum*, 14-18.

⁵⁴ Usp. *Isto*, 114.

⁵⁵ Usp. Marijan BIŠKUP, *Marijina krunica u Hrvata*, 628, bilj. 27.

⁵⁶ Usp. Jordan VICULIN, *Zadruga »vječne krunice« (Vječnog Ružarija)*, u: *Gospina krunica*, 26 (1942.) 4, 121-123; Ljudevit JEĐUD, *Gospina krunica: razmatranja*, Zagreb, 2005., 136.

⁵⁷ Usp. Jordan VICULIN, *Živa krunica*, u: *Gospina krunica*, 26 (1942.) 3, 92-92; Ljudevit JEĐUD, *Gospina krunica: razmatranja*, 138-139.

godine otkriva postojanje brojnih kruničarskih bratovština i oltara posvećenih Marijinoj krunici uzduž jadranske obale. U njemu se nalaze i zapisi o kruničarskim bratovštinama i oltarima Gospe od ružarija u dominikanskim crkvama u Hvaru, Starom Gradu, Bolu i na otoku Čiovu.⁵⁸

Među naše najstarije kruničarske bratovštine spada ona u dominikanskom samostanu u Splitu za koju Lujo Matijaca piše: »Bratovština Sv. krunice ustanovljena je u Splitu, pismom pape Pavla III. na 3. studenoga 1533. Odmah na početku kaže Papa da je našao molbu, koju ste upravili mojem predšasniku, Klementu VII. On je odmah rješava i dopušta da se utemelji ista sa svim povlasticama i oprostima koji su joj udijeljeni, uz prethodne uvjete.«⁵⁹ Kruničarska bratovština spominje se 1579. godine i u samostanskoj crkvi sv. Marka u Hvaru i crkvi sv. Petra mučenika u Starom Gradu.⁶⁰ Zanimljiv podatak za kruničarsku bratovštinu u Bolu na otoku Braču čuva se u arhivu bolskog samostana. To je originalna bula o osnivanju Bratovštine presvetog ružarija, datirana 31. kolovoza 1607. godine, kojom Ljudevit Ystella, generalni vikar dominikanskog reda, uz suglasnost hvarskog biskupa, pri crkvi sv. Marije u Bolu osniva Bratovštinu presvetog ružarija.⁶¹ Osim bolske bratovštine podsjećamo i na onu iz samostana sv. Nikole u Korčuli. Vinko Paletin, član spomenutog samostana, dobio je 20. kolovoza 1571. godine dozvolu od generala reda Serafina Cavallia da može osnovati kruničarsku bratovštinu u korčulanskom samostanu.⁶²

Bratovštine svete krunice postoje i u drugim dominikanskim samostanima i župnim crkvama, i to vrlo rano, jer su dominikanci bili ovlašteni za ustanovljenje kruničarskih bratovština u našim krajevima. Tako se 1564. godine u Dubrovniku prvi put spominje bratovština krunice sa sjedištem u istoimenoj crkvi nasuprot dominikanske crkve.⁶³ U dominikanskoj crkvi sv. Nikole u Koturu sjedište su imale bratovštine stolara, bratovštine imena Isusova i Gospe od ružarija, o čemu svjedoči zapis apostolskoga vizitatora Michelea Priulia iz

⁵⁸ Usp. Marijan BIŠKUP, *Marijina krunica u Hrvata*, 629, bilj. 32.

⁵⁹ Lujo MATIJACA, *Dominikanski samostan (u Splitu) i rad njegovih članova u proširenju sv. Ružarija*, Split, 1953., 7; rukopis se nalazi u arhivu Dominikanskog provincijata u Zagrebu.

⁶⁰ Usp. Davor DOMANČIĆ, *Valierova vizitacija otoka Hvara i Visa*, u: *Arhivska građa Otoka Hvara*, I, Hvar, 1961., 23 i 30.

⁶¹ Josip KARNINČIĆ, *Stare bratovštine u samostansko-župnoj crkvi Sv. Marije Milosne*, u: *Spomenica u povodu 500. obljetnice osnutka dominikanskog samostana u Bolu 1475. – 1975.*, Bol – Zagreb, 1976., 291-306.

⁶² Usp. Stjepan KRASIĆ, *Pet stoljeća dominikanske nazočnosti u Korčuli 1498. – 1998.*, 50, 55, 88.

⁶³ Usp. Serafin Maria CERVA, *Bibliotheca ragusina*, Stjepan Krasić (ur.), IV, Zagreb, 1980., 57; Zvonko DŽANKIĆ, *Dominikanske bratovštine u Dubrovniku*, u: *Croatica christiana periodica*, 29 (2005.) 56, 16-23.

1603. godine.⁶⁴ Bratovština u Šibeniku spominje se 1689. godine, a i nova je bila osnovana u listopadu 1860. godine.⁶⁵ U Zagrebu je istoimena bratovština utemeljena 8. svibnja 1927. godine.

U knjižici *Popis bratovština Presv. Rozarija (Krunice)* na stranicama 1-13 nalazi se popis bratovština po biskupijama i nadbiskupijama u vremenu njihova ustanovljenja: Zagrebačka 15, Senjska 2, Krčka 5, Zadarska 22, Šibenska 5, Splitska 15, Sarajevska 29, Banjalučka 1, Hvarska 8 (uz one koje su već postojale), Dubrovačka 1 (uz već postojeće), Đakovačka 10, Beogradska 1.⁶⁶

Iz rukopisa *Liber Provinciae Dalmatiae* doznajemo da je od 1933. godine do 1965. godine osnovano 165 bratovština: Zagrebačka 78, Vrhbosanska 29, Splitska 17, Banjalučka 17, Riječko-senjska 16, Šibenska 4, Đakovačka 7. Tijekom tog vremena naši pučki misionari održali su 363 misije (str. 41-45; 165-173), što govori da su u svakoj drugoj župi, gdje su imali misije, osnovali i kruničarsku bratovštinu. Prema tim podatcima proizlazi da je od 1878. godine do 1965. godine osnovano 235 bratovština svete krunice na hrvatskom govornom području. Zadnje ustanovljenje bratovštine svete krunice bilo je 4. prosinca 1965. godine u župi Biškupec kod Varaždina.⁶⁷

3.4. Bratovština imena Isusova

Po završetku općeg crkvenoga koncila u Lyonu 1274. godine papa Grgur X. (1271. – 1276.), zbog čestih je uvreda koje se nanose Božjem imenu, dana 20. rujna 1274. godine objavio bulu kojom traži da se po svim crkvama, radi zadovoljštine, na poseban način časti i slavi ime Isusovo. Istodobno je upravio okružnicu dominikanskom redu da se dominikanci kao propovjednici svestrano založe da bi se to provelo u djelo.⁶⁸ Vrhovni učitelj reda bl. Ivan iz Vercellia, na općem je zboru reda 1278. godine svoj braći naredio da se na spomen imena Isusova, radi poštovanja prema Raspetome, učini naklon glavom.⁶⁹ Brzo nakon

⁶⁴ Usp. Stjepan KRASIĆ, Dominikanci u Bokokotorskom zaljevu od XIII. do XIX. stoljeća, u: *Hrvatska obzorja*, (2001.) 2, 263.

⁶⁵ Usp. Slavka T. PETRIC, Bratovštine u Šibeniku, u: *Croatica christiana periodica*, 21 (1997.) 39, 110.

⁶⁶ Usp. *Popis bratovština Presvetoga Rozarija (Krunice)*, Rukopis, Arhiv Hrvatske dominikanske provincije u Zagrebu, 1-13.

⁶⁷ Usp. *Liber Provinciae Dalmatiae, Confectus A. D. 1906.*, Rukopis, Arhiv Hrvatske dominikanske provincije u Zagrebu, 231-236.

⁶⁸ Usp. Angelus Maria WALZ, *Compendium historiae ordinis praedicatorum*, 109-110, 309-310, 464-465; Franciska DRANE, *Duh dominikanskoga reda*, Zagreb, 1932., 192-199; Zvonko DŽANKIĆ, Dominikanske bratovštine u Dubrovniku, 23-27.

⁶⁹ Usp. Angelus Maria WALZ, *Compendium historiae ordinis praedicatorum*, 110.

toga došla je naredba za cijeli red da se širi štovanje imena Isusova i da se u svakoj dominikanskoj crkvi podigne oltar na čast imena Isusova.⁷⁰

Hrvatski dominikanci revno šire pobožnost i osnivaju bratovštine imena Isusova uz naše samostane. U tom vidu na hrvatskom je jeziku u više navrata objavljen obrazac upisa, pravila bratovštine, podsjetnik obvezatnih stvari za članove bratovštine, popis oprosta za članove bratovštine i kratka razmišljanja o ovoj bratovštini.⁷¹

Bratovštine imena Isusova bile su osnivane uz sve naše samostane. Za neke od njih postoje i pisana svjedočanstva, poput onih u Dubrovniku,⁷² Bolu,⁷³ Šibeniku⁷⁴ i Kotoru.⁷⁵ Iz pisama Vrhovnog učitelja reda, poslanih u našu provinciju, vidi se da je u više navrata nekoliko naše braće bilo ovlašteno osnivati bratovštine imena Isusova.⁷⁶

3.5. *Bratovština anđeoske vojske ili pasa sv. Tome Akvinskoga*

Štovanje sv. Tome Akvinskoga uvelike je poraslo kad ga je papa Pio V. dana 11. travnja 1576. godine pribrojio crkvenim naučiteljima. Raznim su udrugama studenata 16. stoljeća, a posebno Valencije i Barcelone, koje su po zazivu sv. Tome Akvinskoga i nastojanju oko stjecanja mudrosti i čuvanja čistoće, Grgur XIII., Siksto V. i drugi pape udijelili brojne oproste. Nastojanjem inkvizitora Ciprijana Ubertia, vercelski biskup priznao je autentičnost relikvija u crkvi sv. Pavla u Vercelliu, među kojima je bio i tzv. pojas sv. Tome. U Piemontu je počelo rasti zanimanje za tu relikviju. Ponukan glasom o čudima koja su se pripisivala ovom pasu, Hijacint Chaquaetius 1622. godine sastavio je neku blagoslovnu molitvu, ali nije poznato o kojoj je molitvi riječ. Zatim je Franjo Deuwerders, uz odobrenje generalnog vikara reda i mjesnog biskupa, 1649. godine u Louvainu osnovao studentsku Anđeosku vojsku pasca sv. Tome. Radi promicanja te udruge pristalo je louvensko sveučilište uz odluku da se, slijedeći primjer

⁷⁰ Usp. Franciska DRANE, *Duh dominikanskoga reda*, 192.

⁷¹ Usp. *Bratovština presvetoga Božjega ili Isusova Imena ustanovljena po svim Dominikanskim Crkvama*, Senj, 1850.; *Bratovština presvetoga Božjega ili Isusova Imena*, Zagreb, 1932. br. 7690; Anđeo Marija MIŠKOV, *Rukovodnik braće i Sestara prijsvetoga Ružarija Bl. Div. Marije*, Split, 1884., 347-358; Jordan VICULIN, *Bratovština Imena Isusova*, u: *Gospina krunica*, 17 (1943.) 1-2, 40-42; 3-4, 88-90; 5-6, 140-141; 7-8, 187-191; 9-10, 236-238; 11-12, 282-284.

⁷² Usp. Zvonko DŽANKIĆ, *Dominikanske bratovštine u Dubrovniku*, 23-27.

⁷³ Usp. Josip KARNINČIĆ, *Stare bratovštine u samostanskoj-župnoj crkvi sv. Marije Milosne*, 305.

⁷⁴ Usp. Slavka T. PETRIC, *Bratovštine u Šibeniku*, 110.

⁷⁵ Usp. Stjepan KRASIĆ, *Dominikanci u Bokokotorskom zaljevu od XIII. do XIX. stoljeća*, 363.

⁷⁶ Usp. Stjepan KRASIĆ, *Regesti pisama generala dominikanskoga reda poslanih u Hrvatsku (1392. – 1600.)*, u: *Arhivski vjesnik*, 21-22 (1978. – 1979.), 281-282, 285-286.

studenata, i ostalima koji bi to tražili, dopusti upis u to društvo. Papa Inocent X. udijelio je 1652. godine ovom louvenskom udruženju posebne milosti, a slične su blagonaklonosti ostalih papa resile i druge gradove Italije, Francuske i Austrije. Benedikt XIII. u buli *Pretiosus* 1727. godine izjavio je da bratovštine pasca sv. Tome Akvinskoga treba širiti u dominikanskim crkvama, a u drugima ih može ustanoviti samo povjerenik iz dominikanskog reda.⁷⁷

Bratovština anđeoske vojske osnivana je u svim hrvatskim dominikanskim crkvama. Tako je u Dubrovniku ustanovljena 25. svibnja 1852. godine.⁷⁸ U samostanu u Šibeniku osnovana je 2. svibnja 1858. godine. Svjedočanstvo o tome nalazi se u knjizi udruge *Registro della pia confraternità della Milizia angelica, fondata in questa nostra chiesa di s. Domenico in Sebenico*. Nakon naslovne stranice slijedi svečano ukrašena stranica s dva anđela gdje piše da je prvi upisnik bratovštine ondašnji šibenski biskup Pietro Mumpas. Registar spomenute bratovštine sada se nalazi u Arhivu dominikanskoga provincijata u Zagrebu.⁷⁹

3.6. Treći svjetovni red sv. Dominika

Pojavom trećih redova ili laičkih bratstava, u čijem su se promicanju posebno isticali dominikanci i franjevci, u općoj Crkvi i u našim krajevima išlo se za produbljivanjem vjerskog života svjetovnjaka obaju spolova, oženjenih ili ne, za koje su bili prilagođeni i skraćeni kanonski časoslov, krunica i druge pobožnosti namijenjene manje obrazovanima. Preko trećega reda htjelo se aktivirati laike u životu lokalne Crkve.⁸⁰ Valja, nadalje, podsjetiti da su, pored franjevaca i dominikanaca, i drugi redovi u Crkvi, poput karmelićana, augustinijanaca, servita, trinitaraca, mercedaraca, uz svoje redovničke zajednice također osnivali spomenute pobožne laičke udruge.⁸¹

Poseban utjecaj na širenje obraćeničkog i pokorničkog pokreta imao je sv. Franjo Asiški. On je »prolazeći kroz sela i gradove, sve poticao da bi Boga ljubili i bojali ga se i da bi za grijehе svoje činili pokoru«. ⁸² Njegov život i riječi privlačili su mnoštvo muževa i žena da idu putem pokore nasljeđujući Krista.

⁷⁷ Usp. Angelus Maria WALZ, *Compendium historiae ordinis praedicatorum*, 313-314; IWEINS – PADOVAN, *Dominikanci*, 71.

⁷⁸ Usp. Zvonko DŽANKIĆ, *Dominikanske bratovštine u Dubrovniku*, 29.

⁷⁹ Usp. Slavka T. PETRIC, *Bratovštine u Šibeniku*, 110.

⁸⁰ Usp. Franjo ŠANJEK, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata*, Zagreb, ²1996., 218.

⁸¹ Usp. Augustin PAVLOVIĆ, *Treći redovi i srodne kategorije i redovničke zajednice*, u: *Obnovljeni život*, 61 (1986.) 5, 414-425; Gabriele ANDREOZZI, *Terz'ordine*, u: *Enciclopedia cattolica*, XI, Firenze, 1953., 2044-2048.

⁸² Usp. Augustin PAVLOVIĆ, *Treći redovi i srodne kategorije i redovničke zajednice*, 416.

Za te skupine bilo je sastavljeno oko 1221. godine pravilo *Spomen-spis o nakani pokorničkih braće i sestara koji žive u svojim kućama (Memoriale propositi fratrum et sororum de paenitentia in domibus propriis existentium)*. To je temeljno pravilo za sve treće redove a sastoji se od 26 poglavlja.

Nešto slično vrijedi i za početke dominikanskoga trećeg reda. Mnoge skupine pokornika 13. stoljeća privlačio je dominikanski ideal pa su tražili da ih duhovno vode braća propovjednici. Iako su se i oni ravnali prema pravilima iz 1221. godine, u nekim su se stvarima počeli razlikovati od ostalih trećih redova, npr. po odjeći (*habitus niger*). U nastalim raspravama posredovao je i papinski vizitator u Firenci, fra Caro, ali neki »s crnim habitom« nisu bili zadovoljni njegovim rješenjem. Nekako u isto vrijeme za vrhovnog učitelja dominikanskoga reda bio je izabran Munio de Zamora koji je nakon vizitacije talijanskih provincija i očito uz njihovu pomoć 1286. godine sastavio dominikanskim trećoredcima vlastita pravila, *Pravilo pokornika sv. Dominika*. Pravilo je imalo 22 poglavlja, a bilo je prožeto velikom strogoćom: braća i sestre potpuno su pod upravom dominikanskog generala ili provincijala, ne mogu ići na putovanje bez dozvole mjesnog dominikanskog starješine ili duhovnika bratstva. Temelj je ovoga Pravila Spomen-spis iz 1221. godine te »formula« fra Cara, ali s dodatkom nekih elemenata vlastitih dominikanskom redu.⁸³

Nakon izdanja *Crkvenoga zakonika* iz 1917. godine Vrhovni učitelj reda Ludwig Theissling 1923. godine proglašava *Pravilo Trećega svjetovnoga reda sv. Dominika* u duhu CIC-a.⁸⁴

Po završetku Drugoga vatikanskog koncila Vrhovni učitelj reda Aniceto Fernandez proglašava *ad experimentum* novo Pravilo u duhu Drugoga vatikanskog koncila.⁸⁵

Na međunarodnom kongresu dominikanskih laika održanom 1985. godine u Montréalu (Kanada), izrađuje se nov i suvremeni tekst pravila dominikanskog laikata.

Kongregacija za redovnike i svjetovne ustanove 15. siječnja 1987. godine odobrava novo *Pravilo dominikanskih laikata*, čiji je talijanski prijevod odobrilo Vijeće talijanskih provincijala 3. ožujka iste godine. Vrhovni učitelj reda o. Damian Byrne 16. veljače 1988. godine odobrava *Temeljna tumačenja*.

⁸³ Usp. *Isto*, 417.

⁸⁴ Usp. Anđeo ŠOLJAN, *Treći red S. o. Dominika sa Dominikanskom ružom*, Ljubljana, ²1931., 40-64.

⁸⁵ Tekst je objavio Dominikanski provincijat u Zagrebu 1972. godine pod naslovom *Pravilo trećoredaca sv. Dominika (laičkih bratstava sv. Dominika)*.

Uz Pravilo laičkih bratstava postoji i njegova dopuna: *Pravilnik laičkih bratstava sv. Dominika Hrvatske dominikanske provincije*, potvrđen od Vrhovnog učitelja reda i objavljen u Zagrebu 1973. godine.

Dominikanski red pruža mogućnosti biskupijskim svećenicima formirati svoja posebna bratstva pa je za njih 1971. godine stavljeno *Pravilo svećeničkih bratstava sv. Dominika*.⁸⁶

Dominikanski treći red ili laičko bratstvo sv. Dominika, svojedobno je bio osnivan i vrlo aktivan uz sve hrvatske dominikanske samostane. Neka od tih bratstava i danas postoje i vrlo su aktivna (Zagreb, Split, Dubrovnik, Korčula i Vela Luka na Korčuli) dok su neka, nažalost, nakon Drugog svjetskog rata utrнула.

3.7. Pučke misije

Pod izrazom »misije« najčešće se misli na širenje kršćanske vjere među nekršćanima. Početak misija povezuje se uz Kristovu zapovijed danu apostolima u času njegova uzašašća na nebo: »Idite i naučavajte sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga« (Mt 28, 19-29; Mk 16, 15- 18.).⁸⁷ Ali uz prije spomenuto značenje, pod istim se izrazom u Katoličkoj crkvi misli i na drugu vrstu misija u kojima se teži za vjerskom obnovom, ponovljenim i produbljenim načinom naviještanja kršćanskog nauka vjernicima na razini župe (župne misije), dekanata (dekanatske misije) ili biskupije (biskupijske misije) u određenim vremenskim razmacima, npr. svake četvrte ili sedme godine. Tom prigodom postavljao bi se u crkvi, u kojoj su bile misije, tzv. misijski križ.⁸⁸ Za tu drugu vrstu misija općenito se upotrebljava izraz »pučke misije«.

Hrvatski dominikanci bili su vrlo poznati pučki misionari.⁸⁹ Od 6. lipnja 1880. godine pa do 12. veljače 1995. godine obavili su 1375 pučkih misija, koje su svojedobno rado nazivali »svetim poslanstvom«, a zapisali ih u *Knjizi Dalmatinske provincije*, koja se nalazi u uredu Dominikanskoga provincijata u Za-

⁸⁶ Usp. Augustin PAVLOVIĆ, Treći redovi i srodne kategorije i redovničke zajednice, 417-418. Na posljednjim Vrhovnim skupštinama Reda umjesto dosadašnjeg naziva »treći red« radije se upotrebljava izraz »laičko bratstvo sv. Dominika«.

⁸⁷ Napominjem da dva člana Hrvatske dominikanske provincije, o. Pavao Lasić i o. Karlo Čavar, četrdesetak godina rade kao misionari zajedno s braćom misionarima Njemačke dominikanske provincije u Boliviji.

⁸⁸ Usp. *Opći religijski leksikon A – Ž*, Zagreb, 2002., 586.

⁸⁹ Za taj njihov rad tiskan je poseban priručnik: *Obrednik dominikanskih misija*, Zagreb, 1932.

grebu.⁹⁰ Podsjećam da su neki hrvatski dominikanski pučki misionari, poput Dominika Domića, Anđela Miškova i drugih, obavili preko 300 misija.

Zaključak

Živimo u vremenu pojačanog zanimanja za duhovnost. Osim toga, razne kontemplativne zajednice unutar Crkve bilježe zanimanje za njihov način života posvećenoga Bogu. To je poticaj da se поближе pozabavimo posebnošću dominikanske duhovnosti nekada i danas te pokušamo pokazati da je ta duhovnost za hrvatske dominikance predstavljala trajno nadahnuće i usmjerenje u svagdanjem življenju i u apostolskom djelovanju.

Članak ima tri dijela. U prvom se dijelu sažeto govori o značenju i raznolikosti kršćanske duhovnosti dok se u drugom dijelu govori o specifičnoj dominikanskoj duhovnosti koja nije ni monaška ni aktivna, već sinteza akcije i apostolata prozašla iz punine kontemplacije. Regularni život s monaškim opsluživanjima osigurava potrebno vrijeme i smiruje dušu u njezinim brigama te ju tako priprema na kontemplaciju božanskih istina. Studij božanske istine čisti dušu od neispravnih i nepotpunih ideja o Bogu i njegovim otajstvima te pruža pozitivnu hranu za kontemplaciju. Vrijeme liturgijske i osobne molitve povlašteno je vrijeme za kontemplaciju. Kontemplacija je vrhunac, jer znači sjedinjenje duše s Bogom jednostavnim pogledom prožetim ljubavlju. Nadalje, autor govorio o kontemplaciji, propovijedanju i studiju kao o elementima dominikanske duhovnosti.

U trećem dijelu autor najprije, na temelju dostupnih povijesnih vrela, konstatira da su hrvatski dominikanci, prožeti specifičnom duhovnošću, u praksi slijedili uobičajeni način života i apostolskoga rada koji je bio prisutan u cijelome redu. Propovijedaju, poučavaju na visokim crkvenim učilištima, sastavljaju propovjednička djela na latinskom, talijanskom i hrvatskom jeziku. Među vjernicima šire razne pučke pobožnosti, osobito one marijanskoga značaja. Utemeljuju bratovštine imena Isusova, osnivaju kruničarske udruge, bratovštine anđeoske vojske ili pasca sv. Tome Akvinskoga. Izvornim dominikanskim trećim redom, koji su osnivali uz svoje samostane, produbljuju vjerski život svjetovnjaka obaju spolova, oženjenih i neoženjenih, za njih prilagođuju kanonski časoslov, kronicu i druge pobožnosti namijenjene puku. Može se ustvrditi da raznolika i brojna apostolska aktivnost hrvatskih dominikanaca ima svoje nepresušne izvore i sigurne temelje u specifičnoj dominikanskoj duhovnosti.

⁹⁰ Usp. *Liber Provinciae Dalmatiae. Confectus A. D. 1906*, 15-45 i 165-177.

Summary

VITAL INDICATORS OF DOMINICAN SPIRITUALITY AND MISSIONS
A THEOLOGICAL-HISTORICAL REFLECTION

Marijan BIŠKUP

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
biskup@dominikanci.hr

Saint Dominic founded the Order of Friars Preachers with the main aim of proclaiming God's word. By nature he was active and dynamic. Among the numerous religious rules practised by orders of monks, Saint Dominic carried on with those that served to achieve that main aim. The Order of Friars Preachers' legislation introduced exemption of certain monastic servilities if these seemed to be a barrier to fruitful apostolate and studies of preaching. The Dominican Order is the first religious institution in the Church that built in the obligation of permanent learning into the very foundation of their lives. It is for this reason in fact that Dominican spirituality is not simply monastic, nor strictly active but a favourable combination of apostolic and monastic living. Dominican spirituality in prayer, studies, joint religious life, monastic rules and specific Dominican apostolate directs members of the Order of Friars Preachers towards the ultimate in Christian perfection. It is of immeasurable significance to keep in mind the thoughts of St. Thomas Aquinas according to which Dominican life and apostolate must result from the fullness of contemplation.

The article is divided into three sections. The first refers to the significance and variety of the expression »spirituality«. There are various types of spirituality in the Church that are mutually varied even though they are not completely opposite and irreconcilable to spiritual attitudes and paths that lead to the ultimate Christian perfection. They all have an end life objective of directing souls towards God in faith and love, following and in being absolutely loyal to Christ.

The second section speaks about the nature of Dominican spirituality. Saint Dominic founded the Order of Friars Preachers with the desire to combine monastic (static) and preaching (dynamic) in their way of life. He emerged as one who proclaimed God's word through preaching and learning which, according to the words of St. Thomas Aquinas, needs to result from the fullness of contemplation, spiritual thinking permeated with God's love and joyful adherence to God's will which is a gift of the Holy Spirit.

Dominican preaching must result from the fullness of contemplation and learning. Contemplation represents thinking about God and about man, about the paths

upon which man is directed to God as the final aim and meaning in life. It means uniting the soul with God with a simple view permeated with love. In the Dominican concept of life, studying is vitally connected to the apostolic mission of the Order. The words of the first Constitution of the Order about studying note: »As studying the Holy Truth is a vital means to realise the special aim of the Order, may our brethren, by the example and order of our blessed patriarch Dominic be completely occupied with their studies, by night and by day, in the home and on the road, may they read and contemplate and endeavour to remember whatever they can.«

The third section of the article relates to the spiritual life and apostolic work of Croatian Dominicans. Permeated with Dominican spirituality, Croatian Dominicans in practise follow the ordinary way of apostolic life in their work which is evident throughout the entire Order. They study Preaching at ecclesiastic tertiary institutions, they write theological, philosophical articles and preachings in Latin, Italian and Croatian. Wider popular worship amongst the faithful is conducted through brotherhoods, preaching at so-called »parish missions« amongst the faithful in Croatian speaking regions while through the »Third Order«, they animate and engage lay persons to propagate spiritual and social values within their communities. They were deeply aware that apostolic missions of their every day lives must be, faithful to their words, teaching others of the holy life and that the word of action is more convincing than the voice from their mouths.

Key words: *spirituality, apostolate, preaching, study, Marian worship, brotherhood, Dominican »Third Order«, »parish missions«, divinity.*